

Дејан Мачковић

Атина

Народно коло као икона Цркве

Abstract. Суштинска веза између народног кола и православне еклисиологије није ограничена само на сличности њихових спољашњих и унутрашњих структура. Народно коло је, пре свега, природни продужетак литургијског или било ког другог црквеног сабрања. Међутим, оно што је суштински важно за Цркву јесте да коло као наставак црквеног сабрања јесте и један облик њеног мисионарског деловања. Учећи се да играју кола, млађи, пре свега, узрастају у православном етосу, помоћу кога касније детерминишу свој став према животним изазовима.

Key words: народно коло, Литургија, Црква, православни етос

Према једној поучној причи један познати монах, велики аскета и духовник који је живео у XVIII веку, дошао је да прослави Васкрс у Цариграду. Током Страсне недеље учествовао је у богослужењима и дивио се истрајности народа у строгом посту и другим подвизима. Међутим, све то му је било помућено због саблазни коју је доживео, видевши тај исти народ који је виком, песмом, колом и пуцњавом, прославио долазак најславнијег дана – Васкрсења. То га је дубоко узнемирило, па се повукао у келију у Патријаршијском двору где је био смештен. Након неког времена, своје неспокојство и разочарење саопштио је и самом патријарху. Саслушавши га, патријарх му је одговорио: „Истина је да се, заиста, можда и превише веселе и радују и да се то може чинити и претераним и непримерним, али онај ко је у стању да се толико радује Васкрсењу Христовом, у стању је и да сутра пострада за Христа. Не осуђујте их, пустите их нека се веселе!“

Сам плес је тековина целокупног људског рода и среће се у свим културама и цивилизацијама кроз све векове као спонтани израз радости и прослављања. Свети плесови постоје у многим религијама као део богослужења. Плесати се може појединачно, у пару и у колу. Играње кола, као феномен, било је познато још у античко доба. О томе сведоче сачуване вазе, фреске и мозаици, те други археолошки докази, на којима се виде младићи и девојке како играју, појединачно, и у заједници, у колу. У самој Библији постоји више сведочанстава о плесовима којима је прослављан

Бог, или неки значајан догађај из историје спасења. Стари завет је препун сведочанстава о колима и плесовима¹, а на неколико места коло је уско повезано са самим богослужењем². Исто тако и Нови завет јасно сведочи о испреплетеном односу наше вере и плеса. Примера ради, повратак блудног сина је, између осталог, прослављен и колом. Христијанизацијом јелинизма ти антички плесови су постали део нашег хришћанског етоса. Међутим, иако хришћанство нема никакав свети плес, рекли бисмо да *сйецифично хришћански ѿлес* ипак постоји. То су они плесови и игре какви су нам непосредно познати из нашег народног предања и етоса у *виду народној кола*, а који су узрочно-последично повезани искључиво са хришћанским, православним поимањем Цркве као једног Тела. Нажалост, у нашем богословљу то литургијско порекло и смисао народних колâ и игара нису у довољној мери расветљени нити објашњени. У савременој српској култури па чак и у Цркви, цивилизацијска димензија и значај наших народних колâ и игара за наш европски и хришћански идентитет нису прихваћени, те последично ни вредновани. Заправо, мало је позната чињеница да искључиво европско – медитерански народи, који су христијанизовали своје културе и предања, играју народна кола. Тако, данас колâ играју сви традиционално православни народи у источној и југоисточној Европи, хришћани Блиског истока (Сирија и Палестина), Ирци, Нормани, хришћани са крајњег југа Италије, те муслимани на Балкану и у Кападокији. Стога, сагледавајући ове податке, можемо закључити да искључиво православци и њихови (релативно недавно) потурчени или покатоличени потомци, те они народи који су били у живом и непосредном контакту са православном културом и духовношћу играју кола, док сви остали само плешу. Ова чињеница постаје јаснија и објашњива у светлу богословског објашњења самог феномена.

* * *

Познато је да је на Западу, након завршетка процеса вишевековне интерполације *Filioque* у веру и духовност Цркве, Дух Свети који чини и сабира заједницу остао, условно речено, по страни у односу на Оца и Сина. То је имало читав низ директних и индиректних последица, и то не само по индивидуализацију вере и Литургије, него и њихових изражаја у целокупном народном животу и етосу. За западног хришћанина који је почео да се моли сам, да се причешћује сам, да ради само за себе, постало

1 Пс 30, 11; 42, 4; 9, 14; 68, 3, Суд 24, 21; 11, 34, 1Цар 18, 26, 1Дн 15, 29; 16, 31 итд.

2 Пс 150, 4.

је и нормално и природно да плеше сам. Из тог разлога, плесови западних хришћана нису колâ, него самостални плесови појединаца у којима, ма како они били усклађени међу собом, у принципу и у коначници, свако плеше сам за себе. На Западу су једино релативно географски изоловани наследници тзв. „келтског православља“, попут Ираца и Нормана, међу којима индивидуализација, коју је започело *Filioque* а касније усавршила протестантска реформација, није успела у толикој мери да уништи идеју и осећај заједнице, наставили до нашег времена да играју народна кола. За разлику од плесова других европских народа, а посебно других култура и цивилизација, хришћанско (православно) *народно коло* претпоставља и захтева *ѿосѿојање и осѿварење заједнице*, и то хришћанске заједнице – Цркве.

Наше *народно коло* има своју унутрашњу логику, законитости и принципе, који су најтешње повезани са православном еклисиологијом, односно *еклисиологијом неѿодељене Цркве* првог миленијума. Заправо, детаљнијом анализом феномена народног кола, којим смо још увек и поред свих неприлика благословени, долазимо до закључка да је народно коло реализација православног литургијског поретка у свакодневном животу. Па тако, баш као што је случај и са Литургијом, сам човек не може да игра коло. Осим тога, да би се играло коло, није довољно тек просто знати корак, или чак имати осећај за ритам и музику. За истинско играње кола, потребно је оно исто што је потребно и за учешће у Цркви, а то је пре свега жеља а онда и способност, да се *они друѿи* (лево и десно од нас) осете и доживе као *једно Тело*. Нико не може да игра у колу, уколико форсира само себе и свој ритам, и ако не доживљава другог, не само као део себе него као *једно* са собом. Онај други (човек) који је услов нашег учешћа у колу, постаје наш једини орјентир и критеријум. Занимљиво је и то да се у колу, као и у Цркви, амортизују баш сви недостаци, па тако, они који играју боље допуњују и прикривају слабости и недостатке оних који играју лошије. Коло није хаотично, него је увек у поретку. У колу се увек зна ко је вођа кола и ко где стоји, па чак и онда кад се чини да је све у хаосу.

Поједини православна народна кола оцењују као фалократичне споменике из прошлости, замерајући им полну подељеност, исто као што и Цркву осуђују и посматрају као женомрзачку мушку шовинистичку установу. У том смислу, треба рећи да је позиција жене у колу специјална, односно посебна. Она није једнака и идентична позицији мушкарца, како су то као врхунски идеал прокламовали просветитељство и рационализам, а прихватило наше друштво, него просто другачија или различита, што опет само по себи не значи да је жена у колу неравноправна, или потлачена. То у

пракси просто значи да жена не игра мушке мотиве, као што ни мушкарци не играју женске кораке и фигуре. Иако је већина колâ православних народа условно и модерним језиком речено „унисекс“ јер и мушкарци и жене играју истим интензитетом и истим покретима, унутрашња динамика и поредак кола чини не само да се сваки од играча осећа задовољно и остварено својом улогом, него и да сваки од њих управо на том специфичном месту има могућност да најбоље допринесе хармонији целокупног „тела“ које пулсира, односно да зрачи и сија.

Наше народно коло, као и Цркву, увек води један, док други истовремено за њим следе и прате. Терминологија којом се описује овај за наш народ спонтани процес је изузетно значајна, како за правилно разумевање догађаја кола, тако и саме православне црквености. Па тако, по народном језику први у колу тек просто (*ћред*)*воги*, док остали *украшавају* коло. Музика кола увек прати тог првог, који сам одређује ритам и правац, има исту улогу и логику коју има и црквено појање. У стара времена, сваки играч предводник имао је „своје“ коло и свирачи су га увек лично познавали и свирали су према његовим капацитетима и афинитетима. Дакле, као што појци прате и прилагођавају се литургу, тако се и народна музика прилагођава и усклађује са способностима предводника кола, а не обрнуто.

Осим тога, свако од колâ православних народа обојено је карактеристичним психолошким особинама и вредностима тог одређеног народа и поднебља у ком живи. Тако су колâ горштака различита у односу на кола равничарског становништва или нпр. колâ градског становништва. Чак и унутар једне исте друштвене заједнице колâ се драстично разликују. Примера ради, у Смирни су посебно коло играли месари (касапи) тзв. *хасапико*, плес који је добио светску славу захваљујући филму „Грк Зорба“, а сасвим другачије, по ритму и корацима, играли су чланови кожарског еснафа или пекари. Ово сведочи не само о здравој индивидуализацији и изражавању сопственог унутар једне шире заједнице, него и о личном односу међу члановима, односу који би требало на идентичан начин да се остварује у Цркви кроз све њене изражаје – почевши са светим тајнама, па све до њених других пројава.

* * *

Суштинска веза између народног кола и православне еклисиологије није ограничена само на сличности ових спољашњих и унутрашњих структура. Народна коло је, пре свега, природни продужетак литургијског

или било ког другог црквеног сабрања. Кападокијски хришћани су нам сачували предање и записе о различитим колима за различите црквене празнике. Тако је, на пример, после Литургије на празник Светог Василија, све до малоазијске катастрофе 1923, из самог храма свештеник са неком патерицом – штапом, предводио специфично коло које би се играло око храма. И данас се на неким егејским острвима, након чина венчања у храму, првим колом које поведе свештеник изводе младенци. Позната су кола која су се играла само за Васкрс, коло за Томину недељу, за поједине Богородичине празнике итд. Слични обичаји постоје и данас у Тракији, где се нпр. на празник Светог цара Константина и Свете царице Јелене игра посебно коло, у коме играчи носе њихове иконе³. У сваком случају, свако од тих колâ је различито и готово захтева посебну богословско-литургичку студију која превазилази оквире овог чланка.

Међутим, оно што је суштински важно за Цркву јесте да коло као природни продужетак црквеног сабрања јесте и један облик њеног мисионарског деловања. Учећи се да играју кола, млађи, пре свега, узрастају у православном етосу, помоћу кога касније детерминишу свој став према животним изазовима – заједништву, сарадњи, сексуалности, пријатељству и многим другим питањима која заокупљају човека. Због свега овога, од виталног значаја за саму Цркву јесте подршка друштвима и програмима који популаришу народна кола. Уколико су прилике већ, на несрећу, такве да држава није у стању да (из националних разлога) негује институцију народних колâ, сама Црква има потребу да их негује, али не из национално-романтичарских мотива спасавања српства, него пре свега, због овде само укратко изложених литургијских и еклисиолишких принципа на којима је заснована како сама црквена организација, тако и народно коло. Због тога, свештеници треба да знају и умеју да играју народна кола, како због личног сведочења пастви, а једнако и због сопственог духовног узрастања. Пре свега, зато што сви који знају да плешу, да играју и да се радују, знају шта је и православље и спремни су да умру за Христа, као што рече на почетку цитирани патријарх.

3 О свему овоме може се сазнати више у Центру за малоазијске студије у Атини (Κέντρο μικρασιατικών μελετών, Κυδαθηναίων 11, Πλάκα/Αθήνα).

Dejan Mačković

Athens

Folk Dance as an Icon of the Church

Although Christianity itself doesn't have its specific religious dance, we could say that specifically Christian dances exist. Those are the folk dances of Orthodox nations in Eastern Europe and Middle East who are danced in special manner, in circle. These dances differ from other non Orthodox nations dances, in a way that they proceed from basic principles of Orthodox Ecclesiology of local Church. Those national dances of Orthodox Christians are structurally organized like Eucharistic community in a sense that they are always in specific order, led by one but danced by many, adjusted to possibilities and capacities of each individual person, as well as adjusted to every specific local geographical, social or cultural surrounding etc. These dances demand not talent, skills and technique but above all capability and desire to understand and feel the other, the fellow brother next to you like one with you, like One Body. So, these folk dances upgrade at the same time the Orthodox ethos of dancers teaching them on non verbal and subconscious level about brotherhood, love, sexuality, sharing etc. and consequently they provide excellent possibilities Christian mission. Having this in mind, we can say that while preserving and supporting folk dance projects and groups, Church protects hers essential interests.